

RISTO BLOMSTER

Kansanlaulaja Vihtori Grönroos kansanperinteen äänittäjänä 1950-luvulla

Nakkilalaisen Vihtori Grönroosin (16.7.1888–31.3.1960) lankamagnetofonilla¹ tekemät kansanlaulujen äänitykset 1950-luvulta ovat kiinnostava ja omaperäinen osa kansanmusiikin tallennuksen historiaa Suomessa. Ne ovat ensimmäisiä niin kutsuttujen kansankerääjien eli korkeampaa koulutusta vailla olevien kansanperinteenkerääjien äänittämällä keräämiä aineistoja, jotka päätyivät Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) arkistoon². Aineistot koostuvat muun muassa Länsi-Suomen rukoilevaisten hengellisiä lauluista, *Vanhan virsikirjan* virsistä, arkkiveisuista, balladeista sekä merimieslauluista ja muista uusimittaisista kansanlauluista. Grönroos myös hyödynsi keruussaan kekseliäästi omaa laulajan taitoaan. Aineistojen helmi on hänen laulamansa ”sävelkimara”, joka koostuu erään rekilaulusäkeen laulamisesta seitsemälläkymmenellä eri melodialla.

Grönroosin äänitykset sijoittuvat kansanmusiikin keruun ja arkistoinnin murroskohtaan Suomessa 1950-luvulla. Keskeisessä kansanperinteen arkistossa, SKS:n kansanrunousarkistossa, kansanmusiikkia oli ennen äänittämisen aikakautta arkistoitu käsikirjoituksina; sävelmänuotinnos ja tekstimuistiinpanot olivat ensisijaisia arkistointimuotoja. Äänittäminen fonogrammeille (1905–1930-luku) ja pikalevyille (1938–1950) oli toiminut sekä nuotintamisen tukena että sävelmänäytteiden tallentamisen välineenä. Äänitteiden näyttekokoelmaa oli ryhdytty kartuttamaan määrätietoisesti vuonna 1950, kun Kansanrunousarkistoon hankittiin avokelanauhuri. Samana vuonna aloitettiin myös varsinainen äänitteiden arkistointi ja luettelointi. Kehitys johti ”Kansanrunousarkiston äänitearkiston” perustamiseen vuonna 1956 sekä ensimmäinen kansanperinteen levyantologian julkaisemiseen.³ Levyllä oli mukana myös Vihtori Grönroosin, Iso-Britannian joukoissa lääkintämiehenä palvelleen ensimmäisen maailmansodan veteraanin, esitys vanhasta ranskalaisesta sotilaslau-

¹ Lankamagnetofonissa litteän metallipäällysteisen nauhan sijasta äänitysalustana käytetään ohuen ohutta rautalankaa.

² Grönroosin toiminta kansanlaulujen äänittäjä-kerääjänä on verrattavissa esimerkiksi itseoppineisiin kansanperinteenkerääjiin (Mikkola 2013) ja kansannuotintajiin (Laitinen 2013).

³ Simonsuuri (toim.) 1961.

lusta, joka Suomessa tunnettiin arkiveisuna *Herra Melperin sotaanlähdestä*.⁴

Monien kansankerääjien tapaan myös Vihtori Grönroosin elämänvaiheet ja elämäntyö sisältävät runsaasti kiinnostavia vaihteita ja yksityiskohtia, kekseliäisyyttä ja luovuutta. Taustoitin tässä kirjoituksessani ensin Vihtori Grönroosin toimintaa suhteessa kansanperinteen äänittämiseen Suomessa 1950-luvulla. Tämän jälkeen esittelen Grönroosin elämänvaihteita ja valotan hänen keruutyönsä motiiveja. Lopuksi tarkastelen Grönroosin laulamaa ja äänittämää sävelkimaraa.⁵

Äänittäviä kansankerääjiä 1950-luvulla

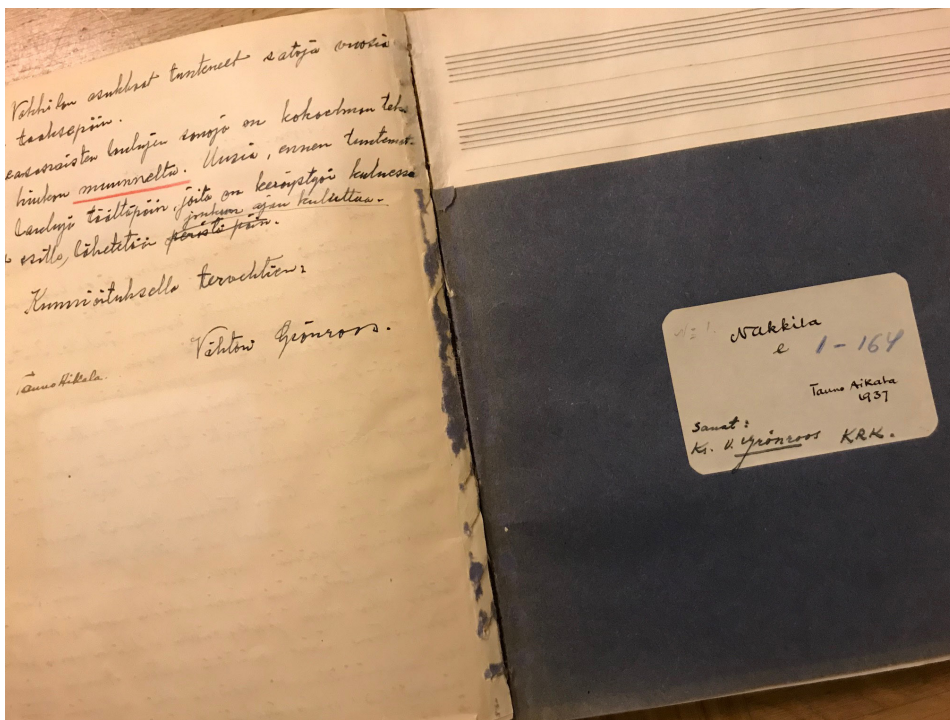
Vihtori Grönroos oli siis varhainen, mutta ei suinkaan ainut itsenäisesti kansanperinnettä äänittänyt ja aineistojaan Kansanrunousarkistoon toimittanut tallentaja 1950-luvulla. Grönroosin ohella kansanmusiikkiaineistojaan toimittivat arkistoitavaksi esimerkiksi lapualainen maanviljelijä Aarne Tolkki (äänitteet 1957–1961). Tolkin tallennettavana oli muun muassa suistamolainen Ilja Kotikallio. Millaiseen kansanperinteen äänittäjien joukkoon Grönroos 1950-luvulla luovuttamillaan aineistoilla sijoittui Kansanrunousarkiston äänitearkistossa? Lyhyt katsaus tähän aiheeseen on paikallaan.

Kansanperinteen äänittäminen oli 1950-luvulle tultaessa ollut SKS:n kansanrunousarkiston näkökulmasta katsottuna pääasiassa sen omien työntekijöiden ja muiden kansanperinteen ammattilaisten tehtävänä. Kenttätöyt toteutettiin virkatyönä tai SKS:n omien keruustipendien turvin. Kelanauhureiden ja myöhemmin muiden kuluttajakäyttöön soveltuvien äänityslaitteiden, kuten esimerkiksi lankamagnetofonien, tulo markkinoille synnytti 1950-luvulta lähtien aivan uuden ilmiön kansanperinteen tallennuksessa: paikalliset perinneharrastajat eri puolilta maata saattoivat nyt tarjota äänityksiään arkistoitavaksi.

Muutoksen näkee hyvin tarkasteltaessa Kansanrunousarkiston vuosikertomuksien ns. kartuntatietoja vuosilta 1950–1961. Vuosikertomuksissa ääniteaineistojen erilaiset kartunnan tavat on ryhmitelty kuuteen eri kategoriaan: 1) Kansanrunousarkiston omat äänitysretket, 2) Kansanrunousarkiston studiossa tehdyt äänitykset, 3) stipendiaattikeruut, 4) kilpakeruiden äänitekartunta, 5) kopioitavaksi lähetetyt äänitteet sekä 5) muu kartunta. Näistä Grönroosin viiteryhmäksi muodostuivat ryhmät ”kopioitavaksi lähete-

4 Kansanperinteen äänittämisestä ks. Asplund 1976; Simonsuuri 1949; Häggman 2015. Myös Vihtori Grönroosin veisuuta on julkaistu levyllä (Asplund (toim.) 2001). Sanomalehtitietojen (Eerikki 1956) perusteella hän kuitenkin teetti jo 1950-luvulla lauluistaan omia levytyksiä. Grönroos kertoo näistä neljästä gramofonilevystä lehtijutussa vuodelta 1956. Lehtijutun kuvituksena on kuva, jossa Grönroos kuuntelee omaa lauluaan gramofonilla. Levyjä ei ole tähän mennessä pystytty paikantamaan. Anneli Asplund julkaisi Grönroosin äänittämien arkiveisujen nuotinnoksia, hänen muistiinpanemiaan tekstejä sekä nuotinnoksia teoksessaan *Balladeja ja arkiveisuja* (Asplund 1994) yhteensä 15 kpl (ks. lähdeluettelo).

5 Kiitos Vihtori Grönroosin keruuaineistojen arkistointiin liittyvistä tiedonannoista syys-lokakuussa 2015: Mervi Aho (Satakunnan museo, Satakunta-arkisto), Heikki Hurta (Kotimaisten kielten keskus), Anne Laurila (Museovirasto), Timo Piipponen (Tampereen yliopiston Kansanperinteen arkisto), Leena Purhonen (Nakkilan kunnankirjasto), Katriina Rouvala (Kotimaisten kielten keskus), Kirsti Toroska (Nakkilan kunnanviraston arkisto) ja Anne Virkkala-Harju (Kansanmusiikki-instituutti).

Kuva 1: Vihtori Grönroosin muistiinpanoja Kalevalan riemuvuoden kilpakeruuseen 1935. (SKS KRA. KRK 14–16. Vihtori Grönroos. 1935.)

tyt äänitteet” sekä erityisesti ”muu kartunta”. ”Muu kartunta” esiintyy ensimmäistä kertaa omana ryhmänään vuonna 1955, ”kopioitavaksi lähetetyt” 1956. Tyypillisesti näihin ryhmiin luettiin kuuluvaksi eri instituutioiden aineistoluovutukset, muu vaihtona saatu aineisto sekä yksityishenkilöiden aineistoluovutukset.⁶

”Muu kartunta” jakautuu äänittäjiensä ammattinimikkeiden perusteella kahteen ryhmään. Näistä laajempi on noin puolen sadan kerääjän joukko, joka koostuu yliopistokoulutuksen saaneista kansanperinteen tallentajista. Joukossa on professoreita, maistereita, opiskelijoita ja opettajia. Tämän ”oppineiden” ryhmän lisäksi ”muuhun kartuntaan” kuuluvat 15 aineistonluovuttajan sekalaisen ammattinimikkeen muodostama joukko esimerkiksi maanviljelijöitä, muurareita, kauppiaita, insinöörejä, tehtailijoita sekä koti-seutuaktiiveja.

Viimeksi mainitun joukon yhdisti Kansanrunousarkistoon tavallisesti aiempi osallistuminen keruusiin. Moni äänittäjä olikin osallistunut Kalevalan riemuvuoden kilpakeruuseen vuonna 1935 ja jäänyt sen jälkeen vakiovastaajaksi keruun yhteistietojen perusteella muodostettuun keruukyselyiden ”vastaajaverkkoon”. Vastaajaverkolle postitettiin

6 Kartunnan alustava analyysi perustuu Kansanrunousarkiston vuosikertomustietoihin (1950–1961) ja Kansanperinteen valiokunnan pöytäkirjojen liitteenä oleviin ääniteluovutusten palkintalistoihin (1950–1961). Vertailuaineistona on myös Tarja Soutkarin opinnäytetyö Kansanrunousarkiston äänitteiden kartunnasta (Soutkari 1962).

säännöllisesti keruiden kirjoituskutsut ja keruuoppaat. Näin oli ilmeisesti käynyt myös Vihtori Grönroosin tapauksessa: Grönroos oli osallistunut Riemuvuoden keräykseen lähettämällä kansanlaulujen tekstejä sekä myöhemmin myös niihin liittyvän nuotinnoskoelman.⁷ Samasta esimerkkinä käy myös vihantilainen maanviljelijä M. A. ”Museo-Matti” Junttila (äänitteitä 1958, 1959 sekä 1970).

Taustalla saattoi olla myös muita yhdistäviä tekijöitä. Esimerkiksi nurmijärveläinen tehtailija ja tarinaniskijä Fredrik Vuori (äänitteitä 1959–1960) sekä ”taloustirehtööri” ja *Jaakkiman Sanomien* entinen päätoimittaja Tommi Kilpiö (äänitteitä 1957, 1961) olivat ennen omia ääniteluovutuksiaan toimineet haastateltavina. Samoin maakuntaliittojen toimijat, jotka olivat usein tärkeässä paikallisroolissa Kansanrunousarkiston kenttä-äänitysmatkojen järjestelyissä, saattoivat nyt itse toimia äänittäjinä. Tällaisia henkilöitä olivat esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan maakuntaliiton toiminnanjohtaja Väinö Tuomaala (äänitteitä 1951–1958) sekä Tuomaalan toiminnanjohtajakollega Keski-Pohjanmaan maakuntaliitosta, Eino Isohanni (äänitteitä 1957).

Useat vuosien 1950–1961 äänitekerääjistä eivät enää tarkasteluajanjakson jälkeen osallistuneet kansaperinteen keräämiseen äänittämällä. Yksittäisten aineistoluovutusten miehiä, naisia ei ”muun kartunnan” luovuttajien joukossa ole, olivat esimerkiksi maanviljelijä Eino Käki ja insinööri Carlander (äänitteet 1957), muurari Aulis Ryyppö (äänitteet 1961) ja somerolainen kauppias Leo Suvenmaa (äänitteet 1957).

Grönroosin henkilöstä ja taustasta

Vihtori Grönroos eli kaksi elämää, joiden vedenjakajana oli ensimmäinen maailmansota. Sotaa ennen Grönroos liikkui maailman merillä, asui Australiassa. Sodan jälkeen hän pysytteli kotiseudullaan Nakkilassa, mutta matkaili mielikuvissaan kansanperinteen ja myytien maailmassa.

Vihtori Grönroos syntyi 16.7.1888 Nakkilassa ja kävi kouluja kansakoulun verran.⁸ Vuonna 1910 Grönroos lähti merille ja päätyi aluksi Australiaan lammaspaimeneksi. Australiassa ensimmäisen maailmansodan pyörteessä Grönroos pestautui emämaan Iso-Britannian joukkoihin ja hänen nimensä vaihtui ”private Victor Corbyksi” kotipaikan ”Korppi” mukaan. Grönroos siirtyi joukkojensa mukana Eurooppaan ja toimi ensimmäisessä maailmansodassa Ranskan rintamalla lääkintämiehenä. Taskussaan rintamalla Grönroos kantoi *Uutta testamenttia*, joka päätyi myöhemmin Nakkilan kotiseutumuseoon. Kirjan kansilehdeksi on luettavissa teksti: ”*Uusi testamentti*, joka on ollut kirjoittajan taskussa Sommen rintamalla Ranskassa”. Ansoistaan rintamalla Grönroos sai

⁷ SKS KRA. KRK 14-16; SKS KRA. KT 15.

⁸ Grönroosin elämänvaiheiden tiedot on kasattu seuraavista lähteistä: Eerikki 1956; Kurittu 1982; Linneva-Huhtala 2015 [2005]; Pere 1982; Perheentupa 2015 [1973] ja Ylikoski 2015 [2005]. Saatavilla: Kotiseutuaineistoa Nakkilasta. 5. Kotiseutuperinteen tallentaja Vihtori Grönroos. <http://digi.kirjastot.fi/collections/show/78>.

Kuva 2: Vihtori Grönroos kuvattuna vuonna 1951. Kuviin liitetyn tekstin mukaan Grönroos on ”mielityössään tutkinnassa vanhoja raunioita”. Nakkila-Seuran kokoelmat.

Iso-Britannialta eläkkeen sekä ansiomerkin. Sota kohteli Grönroosia kuitenkin kaltoin. Muistitiedon mukaan hän joko sairastui sotatraumaan tai vammautui fyysisesti hermo-kaasuiskussa. Grönroos palasi takaisin kotiseudulleen Nakkilaan vuonna 1923 ja maailmanmatkaajan reissut olivat takana hänen ollessaan 35 vuoden ikäinen. Grönroos asettui asumaan äitinsä kanssa kotitaloonsa Nakkilaan.

Grönroosilla ei siis ollut elämäntyöhönsä kansanperinteen ja suomen kielen parissa muodollista koulutusta. Laaja itse hankittu yleissivistys, sujuva englanninkielen taito, mutta myös traumatisoituminen vaikuttivat epäilemättä hänen elämänvalintoihinsa. Sinikka Kurittu, joka on haastatellut kansatieteen opinnäyttettään (2015) varten kymmentäkuntaa Grönroosin tuntenutta nakkilalaista, pohdiskelee syitä Grönroosin kansanperinteen harrastukselle. Kurittu arvelee syiden löytyvän juuri Grönroosin laajasta kirjallisuuden tuntemuksesta, ja hän pyrkii osoittamaan yhteyden Grönroosin toiminnan ja suomen kielen professori ja kansanperinteentutkija E. N. Setälän (1864–1935) ajatusten välillä. Grönroosin kerrotaankin ihailleen ”tavattomasti” Setälää. Kuritun mainitsemaa Setälän *Suomen suku* -teossarjaa, jossa Setälä esittelee ”kansatieteellisen ohjelmansa”, ei kuitenkaan ole löydettävissä Grönroosin kirjojen joukosta. Ehkäpä teos on kuitenkin ollut Grönroosin ohjenuorana: Grönroosin ystävän, maanviljelijä Martti Mikolan mukaan Grönroosin kirjaston laajuus oli noin 4000 kirjaa. Grönroosin kuoleman jälkeen järjestetyssä huutokaupassa kokoelma kuitenkin hajosi moniin osiin.

Vihjeitä Vihtori Grönroosin keruutyön motiiveista voi etsiä myös hänen eri arkistojen kanssa käymästä kirjeenvaihdosta. Grönroosin ja Sanakirjasäätiön (per. 1924) välinen kirjeenvaihto on saatavilla Kotimaisten kielten keskuksessa. Grönroos oli osallistunut Sanakirjasäätiön johtamaan kansankielen sanakirjan (nyk. *Suomen murteiden sanakirjan*) keräämiseen vuodesta 1928 lähtien ja vastasi erittäin innokkaasti *Sanastaja*-lehden keruukyselyihin vuosikymmenien ajan. Grönroos nostaa näissä kirjeissään esiin ”kapteeni Dillströmin kirjoitukset”. Insinöörikommentaja Rudolf Dillström oli suomalainen kansanperinteen harrastaja, joka muun muassa julkaisi teoksen *Kalevala ja meri* (1927). Kirjassaan Dillström esitteli run-

saasti keskustelua herättäneitä teorioita nykyisestä Varsinais-Suomesta *Kalevalan* taustalla olevan runouden syntypaikkana ja yhtenä tarinoiden tapahtumapaikoista. Vaikka Grönroosilla on omat epäilyksensä näiden teorioiden tieteellisestä paikkansa pitävyydestä, hän toteaa uskovansa niiden olleen merkittäviä kansanperinteen arvostuksen kannalta: ”...että ne ovat tehneet enempi kuin mikään muu *Kalevalan* tunnetuksi tekemisessä kansassamme”. Grönroosille itselleen myytin ratkominen monitieteisten keruiden ja selvitystensä avulla näyttäisi olleen joka tapauksessa eräs keskeinen mielenkiinnonkohde.

Vihtori Grönroosin ”keruuohjelma” olikin siis poikkeuksellisen laajaa. Empaattisen muisteluksen Grönroosista kirjoittaneen Nakkilan pitkäaikaisen kirkkoherran Antti Perheentuvan (2015 [1973]) mukaan Grönroos ”ahkerasti koetti saada selville monia asioita ja kirjoitella muistelmia”. Keruu- ja tutkimusaiheiden osalta näin todella olikin. Tarkemman kuvan Grönroosin kiinnostuksen kirjosta saa, kun selailee Satakunnan museon Satakunta-arkistossa sijaitsevaa Vihtori Grönroosin jäämistön luetteloa. Arkistoluettelossa on mainittuna muun muassa seuraavia kirjoitusten otsikoita: ”taikoja, uskomuksia ja kummituksia”, ”Detaljeja sammon arvoitusta ratkaistaessa” ja ”Pientä pakinaa eräästä ruskilaisesta kauluslaudasta, labyrintistä ja vaikka Satakunnan nimestä”. Kaiken keräämänsä ja pohtimansa Grönroos joka tapauksessa järjesti ja tallensi huolellisesti. Vuosina 1927–1960 hän lähetti keruuaineistojaan ja esinekokoelmiaan niin Sanakirjasäätiön Kansankielen sanakirjaan ja sananparsikokoelmaan (Kotimaisten kielten laitos), Museovirastoon, Nakkilan kotiseutumuseoon⁹ kuin myös SKS:n kansanrunousarkistoon. Varsinkin Sanakirjasäätiön suhteesta kehkeytyi pitkä ja tiivis; aineistolähteykset ja kirjeenvaihto kattavat vuodet 1928–1958. Suomen murteiden sana-arkistoon Grönroosin sanankeräelmistä on koostettu 4 015 sanalippua. Grönroosin muistiinpanemia sananparsia on Suomen murteiden sana-arkiston sananparsikokoelmassa luetteloimaton, tuhansiin yltävä määrä.

Lankamagnetofoniäänitykset

Vihtori Grönroos, joka oli osallistunut jo vuonna 1935 SKS:n järjestämään Kalevalan riemuvuoden kilpakeräykseen, lähestyi Kansanrunousarkistoa uudelleen vuonna 1953.¹⁰ Kirjeessään hän tiedustelee, olisiko Kansanrunousarkisto suostuvainen ottamaan kokoelmiinsa lankamagnetofonilla äänitettyjä Nakkilan kansanlauluja. Grönroos kirjoittaa ostaneensa ”mainitunlaisen käytetyn kojeen” ja äänittäneensä sillä sävelkimaran eli erään nakkilalaisen kansanlaulun seitsemälläkymmenellä eri sävelellä. Grönroos sanoi laittavansa paketin tulemaan, jos vain suinkin arkistossa olisi mahdollisuus äänitettyjen lankojen kopiointiin. Näin ei kuitenkaan ollut: arkistosta eikä paremmin sen lähipiiristä-

⁹ Grönroos oli taustavaikuttaja sekä vuonna 1951 perustetun Nakkilan kotiseutumuseon että seuraavana perustetun Nakkila-seuran alkuvuosien toiminnassa. Grönroosin esineistöä on museossa 1449 kpl.

¹⁰ Äänitysmatkoja koskevat tiedot on kasattu SKS:n kansanrunousarkiston ja Grönroosin välisestä kirjeenvaihdosta sekä Eerikki 1956; Kurittu 1982 ja Linneva-Huhtala 2015 [2005].

Kuva 3: Polaris-lankamagnetofoni (Turun museokeskus. Creative Commons lisenssi)

kään löytynyt vastaavaa äänityslaitetta. Päädyttiinkin siihen ratkaisuun, että Grönroos lähettää aineistonsa kanssa lainakäyttöön myös itse magnetofonin. Näin, kuten kirjeissä todetaan, voidaan myös varmistua siitä, että toistonopeus vastaa äänitysnopeutta.

Grönroosin omistama lankamagnetofoni oli malliltaan kookas ja epäkäytännöllinen, lähes 20 kilon painoinen ja sen äänityslanka luiskahteli helposti pois kelalta. Grönroos opasti kirjeissään Kansanruousarkiston henkilökuntaa nauhojen kuuntelussa ja varoitteli, että kuunneltaessa lanka katkeaa helposti. Grönroosin omistama lankamagnetofoni on säilynyt ja se on yksityishenkilön omistuksessa Nakkilassa.

Grönroos kertoo kirjeissään keruistaan eloisesti. Hän oli liikkunut äänitysretkillään Nakkilan seudulla polkupyörällä helsinkiläisen Radiolaite Oy:n val-

mistama Polaris-merkkinen nauhuri tarakalla keikkuen. Aina taloon pistäytyessään hän ensin soitteli äänittämiään lauluja kuulijoiden huvitukseksi ”niin että naapuritkin kuullivat”. Grönroosin polkupyöräillen tavoittamista informanteista pieni osa oli Kullaalta, ylivoimaisesti suurin osa Nakkilasta. Laulajien esitykset koostuvat uusimittaisista kansanlauluista, arkiveisuista ja muun muassa merimieslauluista ja hengellisistä lauluista ja virsistä. Hengelliset laulut olivat usein Grönroosin sanoin ”Akreniuksen virsiä” ja muita Länsi-Suomen rukoilevaisten suosimia hengellisiä lauluja ja virsiä, muun muassa Vanhan virsikirjan virsiä (1701). ”Akreniuksen virsillä” viitataan Andres Achreniuksen (1745–1810) nimissä pitkään pidetyn *Halullisten sieluin hengelliset laulut* -laulukirjan hengellisiin lauluihin. Grönroos itse kunnostautui merimieslaulujen ja arkiveisujen esittäjänä sekä laulamalla duettoja Frans Ojalan kanssa. Ojala oli sattumoisin myös Grönroosin nuoruuden matkakumppani merillä. Ehkä myös Grönroosin laulamat merimieslaulut olivat muistoja nuoruudenvuosilta ja maailmamatkoilta. Grönroosilla oli myös oma arkiveisujen kokoelmansa, joka on tallessa Nakkilan kotiseutumuseossa.

Sävelkimara

Oma erikoisuutensa Vihtori Grönroosin äänitteissä on hänen itsensä laulama sävelkimara rekilaulumelodioiden esimerkkejä – yhteensä 70 kappaletta – jotka hän laulaa yhdellä ja samalla rekimittaan riimitellyllä säkeellä. Epäilemättä pilke silmäkulmassa valittu ensimmäinen säepari julistaa taitavan kansanlaulajan ylpeydellä seuraavasti:

Enkä minä ole mikään laulajapoika mutta värssyn mä vedän melkein,
vaikken ole ääntä niin pruuvaillut sen nuottikirjan jälkeen.
Vaikka minä olen näin huono ja halpa alhainen ja köyhä,
niin enko minä taivahan kannen alta mun vertaistani löydä.

Ääninäyte: Vihtori Grönroos laulaa rekilaulujen melodiaesimerkkejä säkeellä ”Enkä minä ole mikään laulajapoika mutta värssyn mä vedän melkeen”. (SKSÄ L 813)

Miten hän päätyi tähän, näin laajaan ja tarkkuutta vaativaan tallennusprojektiin? Syitä voi olla monia. Kenties Grönroos oli kuullut kansanperinteen keräämisestä äänittämällä Kansanrunousarkiston äänitekeruista vastaavien tutkijoiden Jouko Hautalan ja Lauri Simonsuuren lukuisten radioesiintymisten välityksellä. Kansanrunousarkiston vuosikertomustietojen mukaan Yleisradion radio-ohjelmissa esitettiin arkiston äänitteitä ainakin vuodesta 1952 lähtien. Jo tätä ennen arkistolla oli ollut tiivistä yhteistyötä Yleisradion kanssa muun muassa aineistojen kopioimisessa. Innokkaana radionkuuntelijana Grönroos oli todennäköisesti kuunnellut myös A. O. Väisäsen *Puolituntia kansanmusiikkia* -radio-ohjelmia, joita Väisänen toimitti 1930-luvulla. Ohjelmassa vieraili tunnettuja pelimanneja kautta maan. Samalla kuunneltiin heidän esityksiään Yleisradion pikalevyiltä sekä Väisäsen fonogrammeilta.¹¹

Myös vuonna 1953 järjestetty kansanlaulujen keräys oli esillä Yleisradiossa. Keruu oli Kansanrunousarkiston ja Yleisradion yhteinen ja se järjestettiin samana vuonna jolloin Grönroos aloitti yhteydenpitonsa uudelleen pitkän tauon jälkeen Kansanrunousarkiston kanssa. Keruun tueksi julkaistussa *Kotiseutu laulaa: kansanlaulujen ja sävelmien keruuopas* -kirjasessa äänittäminen mainitaan lyhyesti uutena ja omanlaisenaan keruu- ja arkistointimenetelmänä. Vielä tässä vaiheessa kansanperinteenkerääjiä ei kuitenkaan suoranaisesti kehoiteta äänittämällä keräämiseen. Vastaajia pyydetään sitä vastoin lähettämään tietoja tuntemistaan vielä elävistä kansansoittajista ja -laulajista ja toimittamaan tiedot kansanrunousarkistoon. Ohjeissa painotetaan sitä, että tietoja kootessa tulisi kiinnittää huomiota paitsi siihen, *mitä* laulajat osaavat, myös siihen, *miten* he laulunsa esittävät. Varsinaisen äänittämisen suorittaisi sitten Kansanrunousarkiston henkilökunta paikan päällä uudella äänitysautoon pakattavalla avokelanauhurilla, sillä ”nykytekniikka tarjoaa mahdollisuuden ottaa talteen kansanlauluja ja -musiikkia myös *todellisina esitysnäytteinä*”.

¹¹ Laitinen 2011, 30.

Kysymykseen Grönroosin äänittämisen motiiveista voi löytyä vastauksia myös Grönroosin äänitteensä alkuun lukemasta juonnosta. Siinä hän selittää sävelkimaransa muodostamista ja esittää eräänlaisena ”kansantutkijana” seuraavan pätevän kysymyksen: ”Miten yksi ja sama rekilaulumittainen säe voidaan laulaa seitsemälläkymmenellä erilaisella sävelellä?” Tämä kansanmusiikin keruuhistoriassa poikkeuksellinen informantin esittämä analyysi kansanlaulujen luonteesta on syytä julkaista tässä kokonaisuudessaan:

Kun pitempään askartelee kansanlaulujen parissa, tekee sen havainnon, että jonkun tunnetun laulun aiheita, lauseita, säkeitä ja kokonaisia säkeistöjäkin, tapaa toisissa lauluissa, joita lauletaan kokonaan erilaisella sävelellä. Kansanlaulajat ovat nähtävästi aikojen kuluessa sepittäneet ja sovittaneet säveleitään sekä uusille että vanhoille lauluille. On erikoinen ryhmä määrätyn säjemitoin kokoonpan-
tuja nelisäkeisiä kansanlauluja, joita melkein jokaista tavallinen kansanlaulujen taitaja ilman suurempia harjoitteluja voi laulaa vähintään viidelläkymmenellä eri sävelellä. Milloin säje on kysymyksessä olevan sävelen tahtiin yhtä tavua tai sanaa liian lyhyt, käytetään tällöin säkeen lopussa yleisesti sanaa vaan. Muuten voidaan sävelmää venyttää kertomalla laulun sanoja tai lisäämällä siihen koristeellisia trallituksia aatteellisen tekstin pysyessä tällöin muuttumattomana. Seuraavassa sävelkimarassa esiintyy jokaisessa sävelmässä ensin aina sama säkeistö eräästä nakkilalaisesta kansanlaulusta, ja sen jälkeen säkeistö siitä laulusta, jossa puheena oleva sävel tavallisesti esiintyy.

Näyttäisi siis siltä, että Grönroos tunnisti kokeneena kansanlaulajana rekilaulun rakenteen ja sen luonteen täsmälleen. Lisäksi hän halusi – ja ennen kaikkea myös kykeni – vastaamaan esittämiinsä kysymyksiin *sekä* laulamalla mittavan todistusaineistonsa *että* eksplikoimaan vastauksia nauhalle puheena. Grönroos oli siis eräänlainen tutkiva muusikko, joka halusi ehdottomasti itse olla vastaamassa Helsingin oppineiden *Kotiseutu laulaa* -keruuoppaassa esittämiin kysymyksiin siitä, *miten* kansanlauluja lauletaan ja mitkä ovat rekimittaisten kansanlaulujen olennaisimpia ominaisuuksia: tekstien ja melodioiden vapaa vaihdettavuus sekä niiden muodostaman syvärakenteen puitteissa tapahtuva melodian muuntelu ja koristelu.

Se, että sävelkimaran kaltainen äänite päättyi arkistointiin, ei ole ollut mitenkään itsestään selvää. Tarvittiinkin Vihtori Grönroosin kaltainen asiastaan innostunut henkilö viemään ideansa toteutukseensa saakka. Grönroosissa ja hänen toiminnassaan yhdistyivät monet suotuisat seikat sille, että näin pääsi käymään: hän oli taitava laulaja sekä kansanlaulujen ja laulamisen syvällinen tuntija, hän omisti oman lankamagnetofonin ja hän oli tottunut yhteistyöhön arkistojen kanssa. Ehkä tähän vaadittiin myös tiettyä etäisyyttä Kansanrunousarkistosta, keruuideologioista ja ohjeistuksista – ja ennen kaikkea muusikon mieli.

Lopuksi

Viimeisissä Kansanrunousarkistoon ja Sanakirjasäätiöön lähettämissään kirjeissä Vihtori Grönroos hyvästelee pitkäaikaiset yhteistyökumppaninsa. Kansanrunousarkistolle 12.2.1955 osoitetussa kirjeessä Grönroos toteaa: ”Luulen tämän olevan viimeinen läheitykseni. Olen sairas, joten on aika lopettaa.” Vastaavasti Sanakirjasäätiölle lähettämä kirje on päivätty 26.6.1959. Kirjeessä hän valittelee sitä, ettei ole enää vuosiin jaksanut sairautensa vuoksi vastata *Sanastajan* kyselyihin. Hän jatkaa:

Kirjoitan tämän läheitykseni ikään kuin hyvästijätöksi. Asun Nakkilan Ruskilan kylän Hansunmäessä, jossa peipposet ja talitiaiset ovat parhaat toverini ja yhdessä laulamme esim. aamuvirtemme.

Vastauksessaan Kansanrunousarkiston johtaja Jouko Hautala kiittelee Grönroosia sydämellisesti uudesta arvokkaasta äänityslähetyksestä. SKS:ssa Grönroosin luovutusten jatkuvuuteen uskottiin jossain määrin tämän jälkeenkin. Vuonna 1956, kun äänitekeräilijöiden tulevaisuuden suunnitelmista keskusteltiin Kansanperinteen valiokunnassa, nousi Grönroosin nimi esiin yhtenä tulevaisuuden todennäköisenä ääniteaineistojen omatoimimisenä kerääjänä ja luovuttajana.

Vihtori Grönroos kuoli Ruskilassa 31.3.1960. Grönroosin 100-vuotissyntymäpäivän merkeissä vuonna 1988 paljastettiin muistolaatta Nakkilan kunnankirjaston ja vanhan kunnantalon väliseen rinteeseen Nakkila-päivän juhllallisuuksissa. Juhlapuheessa käytiin läpi Grönroosin vaiherikasta elämää. Tilaisuudessa kuultiin aikalaisten muisteluita, luettiin Grönroosin keräämiä sananparsia ja kuunneltiin hänen ääntään hänen omilta äänitteiltään. Grönroosin muistokiveen hakatuksi muistovärssyksi valikoitiin hänen muistiinpanemansa sananparsi: ”Joll ei ol vanhaa, ei sill ol uuttakaa.”¹²

¹² Nakkilan kulkimilta -palsta. *Harjavallan seutu* 16.6.1988; Vihtori Grönroosin kunniaksi. *Harjavallan seutu* 22.7.1988; Kotiseutusankarin muistojuhla. *Harjavallan seutu* 15.8.1988.

Lähteet

Arkistoaineisto

Kotimaisten kielten laitos

Kirjeenvaihto. Vihtori Grönroosin 35 kpl. kirjettä vuosilta 1928–1958.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto

Grönroos, Vihtori. Kirjeenvaihto ja arkiston vastaukset.

Kansanperinteen valiokunnan pöytäkirjat ja Kansanrunousarkiston vuosikertomukset 1935–1961.

SKS KRA. KRK 14–16. Vihtori Grönroos. 1935. 1048 kpl. arkistoyksikköä eri perinnelajeja.

SKS KRA. F 1. Vihtori Grönroos. 1 kpl. arkistoyksikkö b2, 1 kpl. arkistoyksikkö f.

SKS KRA. KT 15. s) 1–172. 1937. Aikala, Tauno ja Grönroos, Vihtori. 164 arkistoyksikköä sävelmiä (1–164), 1 kpl. arkistoyksikkö b1 (165) ja 7 kpl. arkistoyksikköä b2 (166–172).

SKSÄ L 813–818 (1953) ”Sävelkimara” eli Vihtori Grönroosin laulamia kansanlaulun sävelmänäytteitä

Kirjallisuus

Asplund, Anneli 1976. Fonografista nauhuriin. *Paimensoittimista kisällilauluun*. Toim. Heikki Laitinen & Simo Westerholm. Kansanmusiikki-instituutin julkaisuja 1. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti, 7–28.

Eerikki 1956. Sommen sankari ja itseoppinut kansantieteilijä. *Maakansa* 30.10.1956.

Hautala, Jouko 1953. *Kotiseutu laulaa. Kansanlaulujen ja -sävelmien keruuopas*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Häggman, Kai 2015. *Pieni kansa, pitkä muisti. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura talvisodasta 2000-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kotiseutusankarin muistojuhla. *Harjavallan seutu* 15.8.1988.

Kurittu, Sinikka 2015. *Museoesineitä, muistitietoa ja lauluja lankanauhuriin – nakkilalainen Vihtori Grönroos kansatieteen uranuurtajien viitoittamalla polulla*. Kansatieteen opintoihin liittyvä kirjoitelma. Nakkila: Nakkilan kunnankirjasto. <https://digi.kirjastot.fi/items/show/122277> (luettu 8.12.2020).

Laitinen, Heikki 2011. A. O. Väisäsen elämäntyö. *Taide, tiede, tulkinta. Kirjoituksia A. O. Väisäsestä*. Kalevalaseuran vuosikirja 90. Toim. Ulla Piela, Seppo Knuuttila & Risto Blomster. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 13–59.

Laitinen, Heikki 2013. Kansannuotintajat. *Kynällä kyntäjät: kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1370. Toim. Lea Laitinen ja Kati Mikkola. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 379–383.

Linneva-Huhtala, Sirpa 2015 [2005]. Muistikuvia Vihtori Grönroosista. *Tyvipään kylä* 3/2005. Ruskilan kotiseutulehti 3. Nakkila: Nakkilan kunnankirjasto. <https://digi.kirjastot.fi/items/show/122274> (luettu 8.12.2020).

Mikkola, Kati 2013. Kansanrunouden kokoelmat. Kerääjinä kuuliaisista avustajista ja visionäärejä. *Kynällä kyntäjät: kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1370. Toim. Lea Laitinen & Kati Mikkola. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 337–378.

Nakkilan kulmilta -palsta. *Harjavallan seutu* 16.6.1988.

Pere, Eero 2015 [1982]. Vihtori Grönroos kotiseututyön löytöretkeilijä. *Nakkilan historiaa kuvin ja sanoin. Nakkila-seura 30 vuotta*. Nakkila: Nakkila-Seura. <https://digi.kirjastot.fi/items/show/122275> (luettu 8.12.2020).

Perheentupa, Antti 2015 [1973]. Tuttavuus Nakkilan kirkon vaiheilta. *Ajan Joulu* 1973. <https://digi.kirjastot.fi/>

[items/show/122308](#) (luettu 8.12.2020).

Simonsuuri, Lauri 1949. Huomioita kansanperinteen tallentamisesta äänilevyihin. *Virtittäjä* 1949, 125–131.

Soutkari, Tarja 1962. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran äänitearkiston toiminnasta*. Esitelmä dosentti Lauri Hongon johtamassa suomalaisen ja vertailevan kansanrunoudentutkimuksen seminaarissa 29.10.1962. Helsinki: Helsingin yliopisto. Painamaton.

Vihtori Grönroosin kunniaksi. *Harjavallan seutu* 22.7.1988.

Ylikoski, Kari 2015 [2005]. Vihtori Grönroosin keräysaineiston tarkastelua. Tyvipään kylä 3/2005. Ruskilan kotiseutulehti 3. Nakkila: Nakkilan kunnankirjasto. <https://digi.kirjastot.fi/items/show/122261> (luettu 8.12.2020).

Äänitteet

Asplund, Anneli (toim.) 2003. *Nyt ylös sieluni. Suomalaista kansanveisuuta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Simonsuuri, Lauri (toim.) 1961. *Suomalaista kansanrunoutta. Näytteitä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston äänitekoelmasta*. 3 lp-levyä ja oheisvihko. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vihtori Grönroosin aineistoja julkaisuissa

Vihtori Grönroosin keräämien arkiveisujen nuotti- ja tekstijulkaisut teoksessa *Balladeja ja arkiveisuja* (Asplund 1994):

Herra Petterin merimatka (Herra Petteri kamarissa peilailee). SKSÄ A 111/3. 1954. Jenny Elo. (n:o 4: viitetieto)

Haamu ja Marjaana (Haamu seiso Marjaanan ovella). SKSÄ L 823. 1953. Jenny Elo. (n:o 5: s. 100–101)

Metsästäjä ja neito (Yksi nuori mies meni metsästäämään). SKSÄ L 828. 1953. Vihtori Grönroos. (n:o 8: s. 153–154)

Morsiamen kuolo (Yksi nuori mies istui istuimel). SKSÄ L 819. 1953. Vihtori Grönroos. (n:o 13: s. 191–193)

Meripoika ja aatelismiehen tytär (Yksi rikas asui Strasspurkissa aatelismies). SKSÄ L 828. 1953. Fiina Salminen. (n:o 16: s. 233–235)

Jaakko ja Maria (Nyt aion minä kertoa kahresta nuorukaisesta). SKSÄ A 373/19. Arvo Lepistö. (n:o 20: s. 286–288)

Kauppias Intiassa (Yksi kauppias Intiassa rikas ja arvoisa). SKSÄ A 373/14. Jorma Juselius. (n:o 24: s. 342–343)

Euran kirkkomaalla (Ajan alta muiston vuosien menneitten). SKSÄ A 111/11. 1954. Jenny Elo. (n:o 28: s. 379–380)

Uljas meripoika (Hän oli nuori, uljas miäs). F 1:1. 1937. Vihtori Grönroos; KT 15:10. 1937. Tauno Aikala ja Vihtori Grönroos. (n:o 29: viitetieto)

Lunastettava neito (Tyttö istui kammiolla.). KRK 17-19: 259. 1937. Fanni Nurmi. (n:o 43: viite)

Isänmurhaaja (Pohjois-Ameriikassa Filadelfian kaupungissa). SKSÄ L 827. 1953. Fiina Salminen. (n:o 45: viite)

Leskiäidin tyttäret (Leskiäidillä kaksi tytärtä). SKSÄ A 373/39. 1953. Vihtori Grönroos. (n:o 46: s. 608–609)

Vesmanviiki (En ole minä oppinu vastailemaan). SKSÄ A 373: 17. 1956. Arvo Lepistö. (n:o 49: s. 643–644)

Herra Melperi (Ja Melperi meni sotahan). SKSÄ L 819. 1953. Vihtori Grönroos. (n:o 50: s. 648–649)

Myllärin tytär ja kosijat. KRK 14-16:182. 1935. Vihtori Grönroos. (n:o 54: s. 698–699)